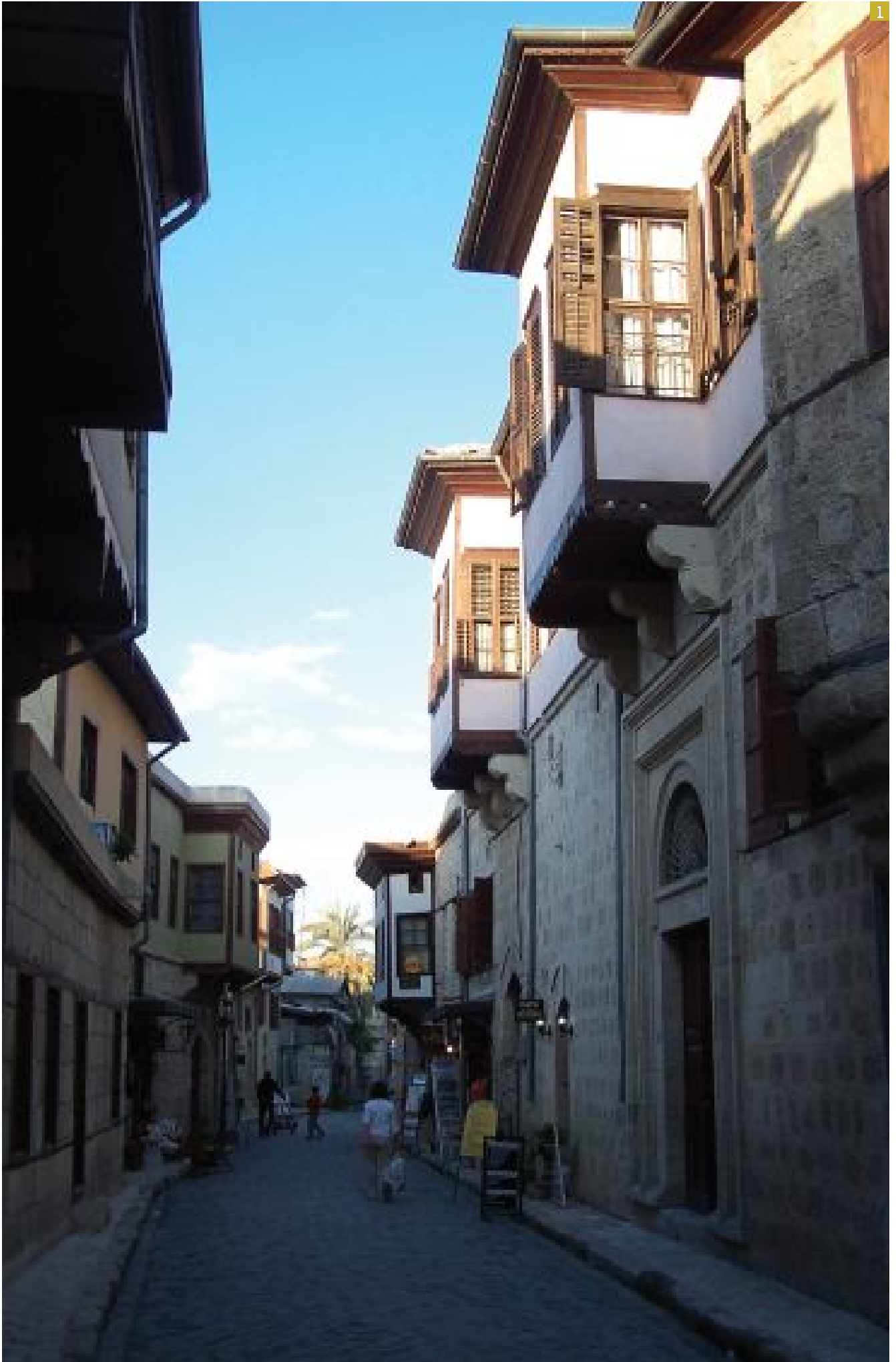

Tarsus

Armutlu Tabyası	88
Ashab-ı Kehf (Yesi Uyurlar Magarası)	89
Aziz Paulus	69
Aziz Paulus Anıt Müzesi	71
Aziz Paulus Kuyusu	70
Beyaz Tabya	88
Bozagaç	77
Çavuşlu Köyü Kız Kalesi (Gözetleme Kulesi)	79
Cumhuriyet Alanı ve Antik Cadde	68
Donuktaş	75
Eski Camii	72
Eskişehir	76
Gözlükule	67
Gülek Kalesi	82
Gülek Yazıtı (İskender Yazıtı)	83
Iustinianus(Baç) Köprüsü	74
Kleopatra Kapısı	74
Kütüklü Kale	91
Kuzuoluk Hanı	80
Kırt	78
Kızıl Tabya	85
Makam-ı Danyal Camii	73
Roma Hamamı	72
Roma Yolu ve Kapısı(Sağlıklı Köyün'de)	76
Sarışih Kervansarayı	81
Tarsus Merkez	61
Tarsus Müzesi	65
Yer Tabyaları	88
İbrahim Paşa	84
İbrahim Paşa Tabyaları (Gülek Kasabasında)	85

Tarsus Merkez

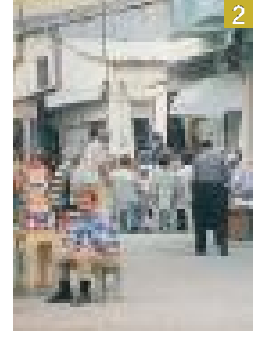
Mersin'in 27 km. doğusundadır. Tarihi ve coğrafyası ile Neolitik Çağ'dan beri çeşitli kültürlerin kaynaşma noktasını oluşturan ve Antik Kilikia'da stratejik bir öneme sahip olan Tarsus, Kilikia'yı İç Anadolu'ya bağlayan tarihi yolların kavşak noktasındadır. Güneyde eski Regma Gölü (Karabucak Ormanı içerisinde) ile Akdeniz'e olan bağlantısı nedeniyle, İlk ve Orta Çağlar'da deniz ticaretine açık bir liman kenti olmuştur.

Tarsus'un ismi ilk kez Hitit metinlerinde "Tarşa" olarak geçmektedir. Asurlulara göre Que Krallığı'nın başkentidir. İ.Ö. 8. ve 7. yüzyıllarda Asurlular Tarsus'u Tarzi (Tarsu) olarak adlandırmışlardır. İ.Ö. 6-5. yüzyıllarda Asur ve Syennesis Krallıkları zamanında ismi değişmemiştir. Persler'in Tarsus'ta basılan sikkeleri üzerinde de Tarsus adına rastlanmaktadır. Tarsus "Miratüliber" adlı Arap tarihine göre, Nuh Peygamber'in torunu Tarasis tarafından kurulmuştur. Tarsus'un ismi ön-

ce Grekçe Tarsos, daha sonra Latince Tarsus olarak kullanılmıştır. Bir bilgiye göre de Herakles (Sandon) tarafından kurulmuştur ve Herakles'in tasviri tarsus sikkeleri üzerinde de görülmektedir.

Kuruluşuyla ilgili söylence ise şöyledir: Antik Çağlar'da Tarsus Çayı'na, yerli Kilikia halkı Kydnos ismini vermiştir ve Kydnos'un oğlu Parthenia, Kydnos'un denize döküldüğü yere kendi adı ile bir şehir kurmuştur. Tufandan sonra suların çekilmesi ile kurulan bu şehre Tersein (kurutmak) adı verilmiştir. Tarsus'un Tevrat'ta Efsus, İncil'de Arsus, İslam kaynaklarında ise Hz. Adem Aleyhisselamin oğlu Şit Peygamber tarafından kurulduğu belirtilmektedir.

Tarsus'un merkezindeki Gözlükule'de yapılan arkeolojik kazılar tarihinin İ.Ö. 7000 yılına kadar indiğini göstermektedir. Gözlükule Höyüğü'nün çevresinde yerleşen Neolitik toplumun geçimini tarım ve ticaretle sağladığını arkeolojik buluntular göstermektedir. İ.Ö. 5000 yıllarında Kalkolitik Çağ'da taş ve maden aletler kullanılmıştır. İ.Ö. 3000-1200'deki ticari ilişkileri sayesinde Tarsus, Kili-

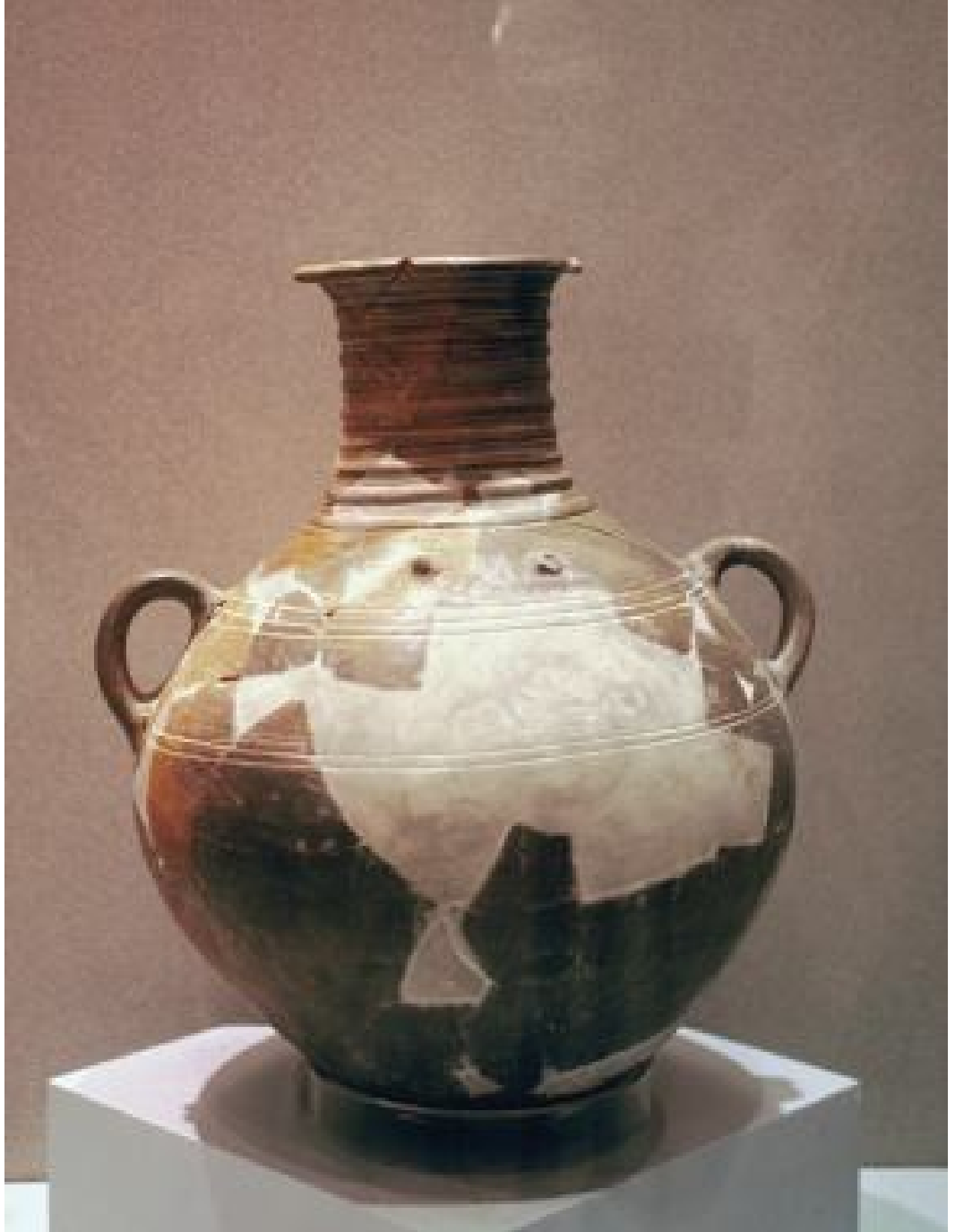

1-2-3. Tarsus ve Eski sokak dokusu

kia şehirleri arasında önem kazanmış, ticaret merkezi olmuştur. Bu dönemde Orta Anadolu'da Hitit İmparatorluğu, Kilikia'da Kizzuwatna Krallıkları hüküm sürmektedir. Gözlükule kazılarında Kizzuwatna kralı Pariyawatri'nin oğlu İşputahşu'ya ait bir mühür baskısı bulunmuştur. İ.Ö. 1650'de Hitit kralı Telepinus ile Kizzuwatna kralı İşputahşu arasında antlaşma yapılmıştır. Tarsus ve Kilikia İ.Ö. 1500' den sonra Hitit İmparatorluğu topraklarına katılmıştır. İ.Ö. 1200'de Hitit İmparatorluğu parçalanmış İ.Ö. 1200-839'da Anadolu ve Kilikia'da bir çok küçük prenslik ve krallıklar oluşmuştur.

Tarsus bu krallıklardan birinin başkentidir. Asur metinlerinde Kral II. Salmanassar'ın, Kilikia'daki Que krallığına dört sefer düzenlediği ve Tarsus kralı Kate'yi tahttan indirerek kardeşi Kirri'yi tahta geçirdiği anlatılmaktadır. Yörede sedir ağaçlarının bulunması Fenike tüccarlarının Tarsus'ta ticari bir üs kurmasına neden olmuştur. İ.Ö. 727-722 yıllarında Asur kralı V. Salmanassar zamanında Tarsus, Asur Krallığı'nın eyaleti olmuştur. İ.Ö. 722-705'de kral II. Sargon zamanında Que Prensligi, batıda Asur topraklarının koruyuculuğunu yapmaktaydı. İ.Ö. 705-681'de Illibru (Namrun) valisi

Tarsus Müzesi,
Gözlükule

Kirua'nın Tarsus'ta başlayan isyan hareketlerini, Asur kralı Sanherip bastırmıştır. Asurlar'a karşı yapılan bu isyanın perde arkasında, batı krallıkları bulunmaktadır. Amaçları Kilikia Ovası'nı ve Toroslar'daki maden ocaklarını ele geçirmektir. Asur kralı Sardanapal (İ.Ö. 668-626) döneminde Kilikia, Kimmerler tarafından yenilgiye uğratılmıştır.

Asur Krallığı'nın yıkılması ile İ.Ö. 612'de başkenti Tarsus olan Syennesis Krallığı kurulmuştur. Ksenophon'a göre, Kilikia kralı Syennesis'in karısı Epyaka'nın, Pers kralı Kyros ile yakın ilişkisi olmuştur. Tarsus'taki savaştan sonra Syennesis ve Kyros arasında antlaşma yapılmıştır. Bu antlaşma Kyros'un ölümü ile bozulmuştur. Kilikia'da Syennesis Krallığı İ.Ö. 401 yılına kadar devam etmiştir. İ.Ö. 401 yılından itibaren Kilikia, Pers İmparatorluğu'nun eyaleti olmuş ve Tarsus sikkelerinin üzerinde Pers satraplarının isimleri yer almıştır. Bunlardan bazıları İ.Ö. 388-380 Tiribazzos, İ.Ö. 379-371 Farnabazos, İ.Ö. 379-373 Dames, İ.Ö. 372-369 Tarhamos, İ.Ö. 368-333 Mazaios 'dur.

Makedonya kralı Büyük İskender İ.Ö. 333'te Tarsus'u almış, Pers satrapı Arses'i yenerek Kilikia'da Pers egemenliğine son vermiştir. Komutanlarından Nikator'un oğlu Balakros'u geçici bir süre için Tarsus'ta yönetime getirmiştir. Büyük İskender doğu seferlerinde iken, Balakros Tarsus kral sarayında sevgilisi Glikira ile olağanüstü bir hayat sürmüştür. Bunu öğrenen Büyük İskender, Balakros'un yerine komutanlarından Filatos'u getirmiştir. Büyük İskender'in ölümünden sonra İ.Ö. 323'te imparatorluk parçalanmış, Kilikia ve Tarsus, generallerinden Seleukos Nikator'un eline geçmiştir. Seleukos Nikator kendi adı ile anılan Seleukos Krallığı'nın merkezini Babil'den, Antakya'ya taşımıştır. İ.Ö. 312-64 yılına kadar Tarsus, Anadolu krallıkları, Ptolemaoslar (Mısır), Seleukos ve Romalılar arasında sık sık el değiştirmiştir. Buradaki ilk Roma valisi Claudius'tur. Stra-

bon'dan edinilen bilgilere göre Romalı Hatip Cicero İ.Ö. 51-50'de Tarsus'ta eyalet valisi olarak bulunmuştur. İ.Ö. 48 yılında Julius Caesar, Tarsus'a gelmiş, halkın yoksulluğu ve sefaletine son vererek yönetimde düzenlemeler yapmıştır. Halk imparatorun bu iyiliklerine karşın Tarsus'a Luliopolis ismini vererek Caesar'ı onurlandırmışlardır.

Julius Caesar'ın İ.Ö. 44'te ölümü üzerine yerine geçen Antonius'ta Tarsus'a gelerek imar çalışmalarını kent gelişmesini sağlamıştır. Antonius dünyanın en eski kütüphanesini Bergama'dan Tarsus'a nakletmiştir. Kısa zamanda zenginleşen Tarsus dünyanın ilgisini çekmiştir. Kleopatra ve Antonius, Tarsus için unutulmaz hizmetler vermiştir. Mısır'a dönen Kleopatra, Antonius'u ikna ederek Mısır'a çağırması ve İ.Ö. 37 yılında evlenmişlerdir. İ.Ö. 34 yılında Roma senatosu kararı ile Kleopatra ve Antonius'a karşı Romalılar savaş ilan etmişlerdir. Kleopatra ve Antonius yenilmiş ve Antonius kendini öldürmüştür. Actium Savaşı'ndan sonra bütün Roma topraklarını kendine bağlayan Augustus, kendine sadık kalan Tarsus'u ödüllendirmiştir. Tarsus, Efes'le boy ölçüşecek derecede zenginleşmiştir. İmparator Augustus İ.Ö. 31'de Actium savaşında Tarsus'un oynadığı siyasi rolü affetmiştir. Hocalarından Tarsuslu Sadon'un oğlu Athenodoros'u Tarsus'a vali atamıştır. İ.Ö. 30-İ.S. 7 yılları arasında Tarsus için büyük hizmetler vermiştir. Bu tarihlerde Tarsus'ta Aziz Paulus doğmuştur.

İmparator Hadrianus İ.S. 117'de Tarsus'u ziyaret etmiştir. İmparator Antonius Pius zamanında ise Tarsus yalnız Kilikia'nın başkenti olarak değil Likaonia ve Isauria Bölgeleri'nin yönetim merkezi olmuştur. İ.S. 260'da Pers kralı Shapur, Kilikia'yı istila ederek Tarsus'u yağmalamıştır.

İ.S. 261'de Suriye Pamir Krallığı ittifakı, Pers kralı Shapur'u yenerek bütün Kilikia'yı ele geçirmiştir. Ancak İmparator Aurelianus İ.S. 270-275'te Pamir Krallığı'nı

yenerek Kilikia'yı tekrar Roma topraklarına katmıştır. İ.S. 275-276'da Anadolu'daki Got Krallığı'nın, Kilikia'yı istilasından Tacitus kurtarmıştır. Tarsus İ.S.284-305 yıllarında bir Roma Eyaleti olmuştur. Bu dönemde çok tanrılı inanca karşı, Hıristiyanlar'ın isyanları başlamıştır. İmparator Decius bu sırada Tarsus'a yerleşmiştir. Baskı uygulayarak bir çok Hıristiyanı katletmiştir. Bir söylenceye göre bu imparator devrinde yedi Hıristiyan genç, kentten 14 km. kuzeybatısında Eshabı Kehf Mağarası'na sığınmışlardır ve yaygın söylence onlardan bahsetmektedir. İmparator I. Constantinos zamanında İ.S. 306-337'de Roma eyaletlerindeki isyanlar son bulmuştur. İstanbul'u hükümet merkezi yapan Constantinos zamanında, Hıristiyanlık büyük yardım görmüştür. II. Constantinos (İ.S. 337-361)'den sonra tahta geçen Iulianus Apostata (İ.S.361-363) zamanında Tarsus tekrar önem kazanmıştır.İ.S. 363'te Pers savaşlarında ölen imparator kendi isteği üzerine Tarsus'a gömülmüştür. Romalı Komutan Pompeius'un aldığı Kilikia ve Tarsus 459 yılına kadar Roma yö-

netiminde kalmış ve bu dönemde ekonomik ve ticari alanda üstünlüğünü sürdürmüştür. Tarımla birlikte zeytin ve bağcılık önem kazanmış, şehir surları önemini kaybetmiştir. İ.S. 395'te Roma İmparatorluğu ikiye ayrılmış, Tarsus Doğu Roma topraklarında kalmıştır. Doğu Roma'nın ilk imparatoru Arcadius İ.S. 395-408'de Kilikia eyaletini Tarsus, Seleukos ve Anazarbos olmak üzere üçe ayırmıştır. İmparator Iustinianus 527-565'te Tarsus'ta imar faaliyetlerini başlatmıştır. Bu dönemde Kydnos (Berdan-Tarsus) Çayı'nın taşkınlarından Tarsus'u korumak için, yatağını değiştirerek şehrin doğusuna almıştır. Bu sırada nehir yatağı nekropol alanından geçtiği için suların altında görülen kaya mezarları ilginçlikle karşılanmaktadır. Tarsus Şelalesi de bu sırada oluşmuştur. 6. yüzyıldaki depremde büyük zarar gören surlar tekrar onarılmıştır.

Tarsus, 7.yüzyıldan itibaren Bizans İmparatorluğu, İran ve Araplar arasında sık sık el değiştirmiştir. Sıra ile Emevi halifesi Muaviye, Abbasi halifesi Harun Reşit, Tarsus'u ele geçirmiştir. 965'te Araplar'ın Anadolu seferlerinde ordu Tarsus'ta konaklamıştır. Pozantı'daki savaşta Halife Me'mun ölmüş ve Tarsus'a gömülmüştür. Ulu Cami'deki mezarlardan biri bu halifeye aittir. Tarsus, Anadolu Selçuklu Devleti, Haçlı seferleri ve Memlûklüler zamanında meydana gelen el değiştirmeler nedeni ile eski ekonomik ve ticari üstünlüğünü kaybetmiştir. 1375'ten sonra Ramazanoğulları ve Dulkadiroğulları Beyliği yönetimine geçmiş, 1517'den sonra da Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1832 yılında Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa Tarsus'a gelmiş ve bu dönemde Tarsus'u çevreleyen surları yıktırılmıştır. Bu surlardan yalnız Kleopatra Kapısı kalmıştır. 1839'da tekrar Osmanlı yönetimine girerek, Adana Vilayeti'nin bir kazası olmuştur. 1918 'de Fransız işgaline uğramış ve 27 Aralık 1921'de bu işgal sona erdirilmiştir.

Tarsus, Saat Kulesi

Tarsus Müzesi

Ramazanoğulları'ndan Kubat Paşa tarafından 1557 yılında açık avlulu medrese olarak yaptırılan Kubat Paşa Medresesi, 1971'de müze haline getirilerek ziyarete açılmıştır. Ancak olumsuz şartları nedeni ile 1998 yılında yeni yapılan Tarsus 75. Yıl Kültür Merkezi kompleksine taşınmıştır.

Müzenin etnoğrafik ve arkeolojik eserlerin sergilendiği iki büyük salonu bulunmaktadır. Giriş katında yer alan Etnoğrafya salonunda Tarsus ve yöresinde yaşayan halkın ürettiği el işi dokuma ürünleri, gümüş, bakır ve ahşap işçilik örnekleri, heybeler, nazarlıklar, kilimler, takılar, mutfak eşyaları Yörük ve Türkmen kültüründen örnekler sunulmaktadır. Müzede ayrıca günlük yaşamdan bir kesitin canlandırıldığı "Tarsus Evi" köşesi oluşturulmuştur.

Alt katta yer alan Arkeolojik eserler salonu Tarsus yöresinde yapılan kazı çalışmaları ve satın alma yolu ile müzeye intikal eden eserlerden oluşturulmuştur. Kazılar seksiyonunda Tunç Çağı Gözlükule eserleri, Tarsus Cumhuriyet Alanı kazı buluntuları, Donuktaş-Roma Tapınağı kazısından çıkan pişmiş toprak kandiller, mermer mimari parçalar, cam bilezikler, figürin başları, Aziz Paulus Kuyusu kazı-

1. Tarsus Müzesi, heykel parçası.
2. Tarsus Müzesi, arkeolojik eserler salonu

1

sında bulunan kandiller, Roma Anıt Mezar'ı kazısından çıkan buluntular, Makamı Danyal Camii'nde yapılan kurtarma kazısından çıkarılan sırlı seramikler, bronz haçlar, barutluklar, Bizans Dönemi'ne ait sikkeler belli başlı eserleri oluşturmaktadır. Satın alma yoluyla elde edilen eserler ise kronolojik olarak sergilenmiştir. Sikke koleksiyonu ise oldukça zengindir. Pazartesi günü tüm gün , dini bayramların birinci günü öğlene kadar kapalı, diğer günlerde mesa-i saatleri içerisinde ziyarete açıktır.

1. Tarsus Müzesi, heykel parçası

2. Tarsus Müzesi, sikke

3. Tarsus Müzesi, etnografik eserler salonu

2

3

Gözlükule

Kent merkezindeki höyük, iki tepeden oluşmaktadır. V. Langlois ve W. Ramsay höyüğe Gözlükale, W. Rage ise Gözlütepe demiştir. Orta Çağ'da höyük üzerinde bir gözetleme kulesinin bulunması, Gözlükule isimlendirmesini sağlamış olmalıdır.

İlk kazı İngiliz Konsolos W. Barker tarafından yapılmış ve çıkarılan pişmiş toprak heykeller Londra British Müzeum'a götürülmüştür. 1852'de V. Langlois ikinci kez kazı yapmış ve çıkan pişmiş toprak heykelcikleri Paris Louvre Müzesi'ne götürmüştür. Yumuktepe üzerinde meydana gelen tahribatlar gibi, 1918'deki işgal sırasında Gözlükule Höyük üzerinde açılan tabyalar büyük tahribatlara neden olmuştur.

1934 yılında Hetty Goldman'ın başlattığı yüzey araştırmaları, 1939'a kadar devam etmiş, ancak II. Dünya Savaşı nedeniyle son verilmiştir. 1947-1948 yıllarında kısa süren kazı çalışmalarında ortaya çıkan buluntular Tarsus Müzesi'nde sergilenmektedir. Geç Neolitik Çağ'dan başlayarak İslami Çağlar'a kadar süren 33 kültür tabakası saptanmıştır. Bazı tabakaları Yumuktepe ile çağdaştır. Neolitik Döneme ait obsidien aletler ve pişmiş toprak kap parçaları ele geçmiştir. Basit taş temel üzerine kerpiç duvarlı evler ile dar sokaklar ortaya çıkarılmıştır. Gözlükule'deki kazı çalışmaları yeniden başlatılmıştır.

Tarsus, Gözlükule

Cumhuriyet Alanı ve Antik Cadde

Cumhuriyet Alanı kent merkezinde, Aziz Paulus Kuyusu'nun yaklaşık 150 m. güney batısındadır. 1993 yılında bir temel kazısı sırasında tesadüfen bir takım buluntulara rastlanması sonucunda başlayan kazılarda, doğu - batı yönlü bir cadde ve buranın çevresinde çeşitli dönemlere ait yapı kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Yer yer bozulmalar olmasına karşın caddenin zemini Antik Çağ'daki görünümünü büyük oranda korumuştur. 7 m. genişlikteki caddenin, genişliği 2 m.'yi bulan kaplama taşları bazalttan yapılmıştır ve

her iki kenarında da içbükey formlu yağmur kanalları bulunmaktadır. Yüzey suları ile birlikte diğer atıklarında atılmasını sağlayan bu kanallar, cadde zemininin ortalama 2.20 m. altından geçen, 0.70 m. genişliğindeki ana kanalla, kentin güneyine, yani Regma Gölü'ne yönlendirilmiştir. Ayrıca cadde üzerine belli aralıklarla 0.40 m. genişlikte logarlar yerleştirilmiştir. Caddenin kent içi ulaşımında uzun süre kullanılmış olduğunu, bazı yerlerde görülen araba tekerlek izi aşındırmaları kanıtlamaktadır.

Kazı alanının güneybatısında tek odası ortaya çıkartılan ve mozaik kaplı avlusu olan bir ev bulunmuştur. Dikdörtgen biçimli avlunun ortasında bir havuz kalıntısı vardır. Havuz renkli mermer levhalarla kaplanmıştır. Odanın batısındaki kuzey güney yönlü kanal, avludaki havuz sularını ana kanalizasyona iletmektedir. Konut olarak kullanıldığı düşünülen bu yapı kalıntısı İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmektedir.

2001 yılında yapılan kazılar sonucunda çok yoğun mimari kalıntılar ortaya çıkarılmıştır. Tarsus Müzesi ve Selçuk Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Levent Zoroğlu'nun bilimsel başkanlığında devam ettirilen kazı çalışmaları tamamlanmıştır.

1, 2. Tarsus,
Cumhuriyet Alanı
Antik Cadde

Aziz Paulus

İ.S. 1. yüzyılın başlarında Tarsus'ta dünyaya gelmiştir. Yahudi ve Roma vatandaşlık hakkına sahip varlıklı bir aileden gelmektedir. İlk ve orta tahsilini Tarsus'ta tamamlamıştır. Küçük yaşta dokumacı sınıfına mensup kişilerin yanında yetişerek baba mesleği olan dokumacılık sanatının doruk noktasına ulaşmıştır. Öğrenimini tamamlamak üzere Kudüs'e gitmiştir. Burada ünlü Haham Gamaliel'den dersler almıştır. Daha önceleri Hıristiyanlık inancına karşı düşmanca tavırlar sergilemiş olmasına rağmen, Şam'a kaçan Hıristiyanları kovalarken rüyasında Hz. İsa'nın gazabına uğrayan Saul, etkilendiği bu mucize sonrasında Hıristiyanlığı kabul etmiş ve ailesinin koyduğu Saul adını Paulus olarak değiştirmiştir. Paulus Hıristiyanlığı kabul ettikten sonra bu dini yaymaya başlamış ve bu uğurda Roma İmparatorluk topraklarının büyük bir bölümünü gezmiştir. İncil'de Hıristiyanlığın habercisi olarak bilinen Aziz Paulus bu dini geniş kitlelere yaymak için Anadolu'ya ve diğer bölgelere geziler yapmıştır. Bunlardan bazısına Aziz Barnabas ve Markus 'da katılmıştır. Daha çok Anadolu'nun batısını hedeflemiştir.

Gezilerinin son ikisinde Yunanistan, Adalar ve Roma'ya kadar gitmiştir. Ancak Romalılar Paulus'un bu faaliyetlerinden rahatsız oldukları için tutuklamışlar ve Roma'ya göndermişlerdir. İ.S. 67 yılında Roma'da İmparator Neron tarafından öldürülmüştür.

Aziz Paulus kendisini teorisyen ve felsefe adamı olarak bütün dünyaya tanıtmıştır. Aziz Paulus'a duyulan sevgi ve saygı Antik ve Orta Çağ yazarlarının kitaplarında adının "Tarsuslu Havari" olarak geçmesine neden olmuştur. Anadolu topraklarında doğmuş olan bu kutsal kişi nedeniyle, Hıristiyan camiasında Tarsus'a karşı ayrı bir ilgi doğmuştur. Bu nedenle St. Paulus kuyusu denilen mekan onun için seçilmiş ve burası Tarsus'un sembolü olmuştur.

1, 2. Tarsus, Aziz Paulus Kilisesi

Aziz Paulus Kuyusu

Dođduđu ve yaşadığu yer olarak kabul edilen Aziz Paulus Kuyusu ilçe merkezindedir. Kùltür Bakanlığu'nca çevre düzenlemesi yapılmıştır. Burada 1999 yılında Tarsus Müzesi tarafından kurtarma kazısı yapılmış ve Aziz Paulus'un yaşadığu İ.S. 1.yüzyıla tekabül eden sivil mimari yapı kalıntılarının yanı sıra Roma, Bizans ,Selçuklu ve Osmanlı Dönemleri'ne ait yapı kalıntıları da ortaya çıkartılmıştır. Bu kazılar neticesinde kuyunun ve kuyuya ait bazı elemanların da onarım gördüğu

tespit edilmiştir. řu an çevresinde hiçbir yapı kalıntısı bulunmayan, ancak eskiden kapalı bir mekan içerisinde yer aldığı belirtilen kuyunun suyu halk arasında şifalı olarak bilinmektedir.

Hıristiyanlar Hac için Kudüs'e gitmeden önce Tarsus'a uğrayarak Aziz Paulus'un kuyusundan şifalı ve kutsal saydıkları bu suyu içmektedirler. Bu nedenle Aziz Paulus Kuyusu, Hıristiyanlarca önemli bir ziyaret merkezi olmuştur.

Aziz Paulus Kuyusu'nun yakınında yer alan eski sokak dokusu koruma altına alınarak Kùltür ve Turizm Bakanlığu tarafından restore edilmiştir.

Tarsus,
Aziz Paulus Kuyusu

Aziz Paulus Anıt Müzesi

Cumhuriyet Mahallesi'ndeki kilise Hıristiyanlarca Aziz Paulus Kilisesi olarak tanınmıştır. 18. yüzyıldan beri Tarsus'a gelen gezginlerin Paulus Kilisesi olarak tanıttıkları kilisede bu olmalıdır. Paulus'un kendisinin yaptığı, hatta bahçesine bir ağaç diktiği çevresinde bir mezarlık bulunan küçük bir Ermeni Kilisesi'nden bahsederler. Bu kilise 1862 yılında bir فرمانla yenilenerek bugünkü Paulus Kilisesi yapılmıştır. Hıristiyan cemaatin Tarsus'tan ayrılması ile uzun zaman boş kalan kilise, kısa bir dönem askerlik şubesi ve lojman binası olarak kullanılmıştır. Daha sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca koruma altına alınarak onarımı yapılan kilise, Aziz Paulus Anıt Müzesi olarak ziyarete açılmıştır.

Zaman zaman dini törenlerinde yapıldığı kilisenin önünde dört sütunun taşıdığı kemerli bir nartheksi yer almaktadır. İç mekana buradaki ana kapıdan girilmek-

tedir. Girişin sağ ve solunda birer yarım sütun ve bu sütunların hizasında salonu üç nef ayıran iki sıra halinde dört serbest sütun yer almaktadır. Orta bölüm tonozludur. Tavanın merkezine rastlayan bölümde ortada Hz. İsa, yanlarda ise iki incil yazarları olan doğuda İoannes ve Matteos , batıda Marcos ve Lucas'ın tasvir edildiği duvar resimleri bulunmaktadır. Yan neflerin üzeri orta nefte olduğu gibi tonozludur. Nefleri birbirinden ayıran sütunların arası kemerlidir. Orta nefin doğudaki üst bölümünde bulunan pencerenin her iki yanında bir manzara ve melek resmi görülmektedir.

Apsis bölümünün her iki yanında odalar yer almaktadır. Girişin üstünde ilk iki sütunun taşıdığı ahşap asma kat bulunmaktadır. Bu katın orta nef bakan korkuluğun üzerinde manzara resimleri yapılmıştır. Bu bölüme güneyde ve dışarıda bulunan bir merdivenle çıkılmaktadır. Kilisenin kuzey doğu köşesinde ise çan kulesi yer almaktadır.

1. Tarsus,
Aziz Paulus Kilisesi

Eski Camii

Tarsus'ta bulunan en eski kilise 15.yüzyıldan bu yana camii olarak kullanılan Eski Camidir. 14.yüzyıl başlarında Ermeni kralı Oşin tarafından imar edilen bu kilisenin adı o yıllarda Saint Paul Kilisesi olarak anılmaktadır. Kilise-Camii'nin apsisinin sağında ve solunda bulunan odaların kapıları üzerinde, bazalt bir levha üzerine yazılmış Ermenice yazılar halen görülebilmektedir. Bu kilise 1415 yılında Ramazanoğlu Ahmet Bey tarafından onarılarak camiye dönüştürülmüştür. Bu yapı şu anda kullanılmakta olan en eski antik yapıdır.

Roma Hamamı

Altından Geçme ya da Kemeraltı diye adlandırılan hamam Eski Camii'nin kuzeyindedir. Berdan Vakfı ve Berdan Tekstil'in desteklediği bilimsel kazı çalışmaları Tarsus Müzesi tarafından sürdürü-

len kazı çalışmaları tamamlanmıştır. Hamamdan bugüne kalanlar ana kubbenin büyük kısmı ve doğuya doğru uzanan ve iki mekanı ayıran duvardan ibarettir. Yerden korunan yüksekliği 5 m. kalınlığı ise 2 m. kadardır. Arkasında yer alan mahallelere ulaşımın sağlanması için duvarda bir delik açılmıştır. Zamanla açılan bu delik genişlemiş ve kemere benzemiştir. Bu nedenle Kemeraltı denilmiş olmalıdır. Yapının kesin tarihi ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Donuktaş'ta olduğu gibi Roma betonu kullanılmıştır. 2005 kazı sezonunda ortaya çıkartılan mimari buluntular arasında hamamın tabanına kadar inilmiş ve opus sectile zemin ile yarım daire şeklinde bir havuza rastlanmıştır. Küçük buluntular arasında ise kandiller ve seramikler yer almaktadır. Duvarlarının arasındaki ısıtma sistemleri görülebilen hamamın İ.S. 2. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir.

Tarsus, Eski Camii

Makam-ı Danyal Camii

İlçe merkezinde eski müze binası olan Kubat Paşa Medresesi'nin yanındaki Makam-ı Danyal Camii'nde abdestlik yapmak için başlatılan hafriyat çalışmaları sırasında caminin altına doğru uzanan basık tonozlu bir yapının ortaya çıkmasıyla 2006 yılında Tarsus Müzesi tarafından kurtarma kazısı çalışmaları başlatılmıştır. Yapılan ilk kazı çalışmaları sonucunda bir köprü ortaya çıkarılmıştır. Roma Dönemi'ne tarihlenen köprüye ait farklı ölçülerdeki taşlar kurşun kaplamalı demir çubuklarla birbirine tutturulmuştur. Kazı öncesinde burada yapılan kanalizasyon çalışmaları sırasında köprüde tahribatlar meydana gelmiştir. Köprü'nün kuzeydoğusunda yoğunlaşan çalışmalarda manastır tonozu şeklindeki üst örtüye sahip türbe yapısı ortaya çıkarılmıştır. Bu yapının duvarları 7. yüzyıla, örtüsü ise 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Duvarları kalke kesme taşlardan örülen türbenin, doğu cephesinde bulunan güney pencerenin üstündeki blok taşın görünen yüzünde 7 köşeli yıldız kabatması vardır. Bu alanda yapılan kazı çalışmaları sırasında dört halife dönemine tarihlenen 4 adet bronz sikke ele geçirilmiştir. Yine türbenin doğusunda yapılan kazılarda beşik tonozlu bir yapı bulunmuştur. Bu yapının kemeri, türbenin doğusundaki pencerelerin ortasından geç-

mektedir. Anlaşılan bu alanda ortaya çıkarılan bir kanalın duvarları, yapıyı ikiye bölmüş, bu nedenle kanalın suyu türbenin tam ortasından geçmiştir. Beşik tonozlu yapının duvar tekniği, kanaldan önce inşa edildiğini gösterir. Yapılan kazılar sonucunda ele geçen diğer buluntular olası bir küçük hamama ait alan, farklı zemin döşemeleri, sütun başlıkları ve tamburlarıdır. Ele geçirilen küçük eseler ise Tarsus Müzesi'nde sergilenmektedir. Danyal Peygamber ile ilgili önemli bir buluntu da Tarsus Müzesi'ne 1984 yılında getirilen kalke levhadır. Prof. Dr. Ayşe Aydın tarafından yayınlanan ve müzede teşhirde olan, olasılıkla 6. yüzyılın ikinci yarısı ile 7. yüzyıl arasına tarihlenen levha üzerinde dört yönde bitkisel motifli bir bordürle çevrelenmiş, iki aslan arasında bir erkek figürü (Danyal) ve üst bölümde Ay Tanrısı ile Güneş Tanrısı olduğu belirtilmiştir.

Danyal Peygamber'e ait sembolik türbenin üzerine 1857 yılında yapılan cami, türbenin kutsallığından dolayı Makam Camii olarak adlandırılmıştır.

Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar'ın saygı gösterdiği bir peygamber olan Danyal Peygamber'in yaşamıyla ilgili az yazılı kaynağın aksine, sözlü anlatım fazladır. Yüzyıllardır süregelen bu sözlü anlatımlardan yola çıkılarak Danyal Peygamber'in Tarsus'ta gömüldüğü halkı tarafından kabul edilir.

Justinianus (Baç)
Köprüsü

Kleopatra Kapısı

Antik kente ait ayakta kalan tek kapıdır. Bizans Dönemi'nde inşa edilen kent surlarının "Dağ Kapısı" ve "Deniz Kapısı" bulunuyordu. Mısır kraliçesi Kleopatra, General Antonius ile buluşmak üzere şehre gelişinde bu kapıdan girdiği söylenmektedir. Bu nedenle Deniz Kapısı'na Kleopatra Kapısı'da denilmektedir. Evliya Çelebi ise seyahatnamesinde "İskele Kapısı" olarak bahsetmiştir. Halk arasında da "Kancık Kapı" diye bilinmektedir.

Yapımında kesme taşlar ve Horasan harcı kullanılmıştır. Geçiti oluşturan kemerin yerden yüksekliği 6.17 m., eni 6.18 m.'dir. Sonraki yıllarda yıkılan kapının yerine, devşirme taşlardan bugünkü kapı yapılmıştır. Ancak günümüzde yapılan restorasyon çalışmaları sırasında özgün görünümünü kaybetmiştir.

Kleopatra Kapısı

Justinianus(Baç) Köprüsü

Adana-Ankara Karayolu'nun Tarsus girişinin kuzeyindeki bu köprü'nün, eskiden yirmibir gözlü olduğu söylenirken bugün sadece üç gözü görülebilmektedir. 6.yüzyılda Bizans imparatoru Justinianus tarafından Tarsus (Berdan) Çayı üzerinde yaptırılmıştır. O dönemde köprü geçişinden para alındığı için "Baç" adı verilmiştir. Selçuklular tarafından da onarılan köprü artık kullanılmamaktadır.

Çevresinde yapılan temizlik kazısından sonra mevcutta bulunan üç kemerden ikisinin yuvarlak birisinin sivri kemerli olduğu açığa çıkmıştır. Bu yuvarlak kemerlerden birisi küçük diğeri daha büyüktür. Sağır olan açıklıktan yatay konulmuş dokuz adet mermer sütun görülebilmektedir. Kullanılan taşlar çentikli yüzeyle ve hafif bosajlıdır.

Donuktaş

Sigorta Hastanesi'nin yakınında, Tekke Mahallesi, 3712 sokakta yer almaktadır. Donuktaş 18.yüzyılın başından bu yana birçok gezgin ve arkeolog tarafından görülmüş ve farklı yorumlar yapılmıştır. Orta Çağ gezginlerinden V. Langlois, burasını Asur kralı Sardanapal'ın mezarı olarak nitelemiştir. Tapınakta ilk ciddi incelemeyi 1888-1890'da R. Koldewey yapmıştır. Fransız Konsolos Ch. Texier tarafından kazı yapılmış ve büyük bir heykele ait olduğu sanılan bir parmak bulunmuştur. 1982'de Prof.Dr. Nezahat Baydur tarafından başlatılan bilimsel kazılar, 1992'de sona ermiştir. Yapılan bilimsel kazılar sonucunda, tapınak olduğu kuşku götürmeyen anıtsal bir yapı ortaya çıkarılmıştır. Bu yapı kuzeydoğu- güneybatı yönünde dikdörtgen alan içinde kare şeklindeki masif tonozlu bir kemerle bağlanmıştır. Yapının 20 basamaklı bir kaide üzerine oturduğu tespit edilmiştir. Yapının dıştan uzunluğu 98 m., genişliği 43 m., duvarların yüksekliği 8 m., kalınlığı ise 6.50 m. olup ana mekanın üstünün açık olduğu anlaşılmıştır. Kazılarda çıkan çok sayıda mermer levhalar nedeniyle tapınağın dış cephesinin

mermerlerle kaplanmış olduğu sanılmaktadır. Duvarlar sıkıştırılmış çakıl taşının Roma betonu ile tutturulmasıyla yapılmıştır.

Tapınakta ayrıca bir altının varlığı tespit edilmiştir. Rampa ve cella duvarları yapının yüksek podyumlu bir tapınak olabileceğini göstermektedir. Yapım tarihine dair kesin veriler olmamasına rağmen sütun başlığı ve diğer mimari parçalara dayanarak 2. yüzyılda yapımına başlanıldığı ancak bitirilemediği ve yapının 2. yüzyılda Kilikia'nın başkenti olan Tarsus'ta, bölge birliğini simgeleyen birlik tapınağı olduğu ya da Tarsus'un kurucusu ve baştanrısı Sandan(Sandon)'a (Herakles / Baal / Tarz) adanmış olabileceği ileri sürülmektedir. Bu tanrıların Roma Dönemi'nde Jupiter ile özdeşleşmiş olmasından Jupiter Tapınağı olarak yapıldığı düşünülmektedir.

1-2. Tarsus, Donuktaş 2

Roma Yolu ve Kapısı (Sağlıklı Köyün'de)

1

Tarsus'un 15 km. kuzeyinde bulunan Sağıklı Köyü'ndedir. Ana kaya üzerine serpantin taşı ile yapılmıştır. Bu yoldan Tarsus ve civarı sahile kadar görülebilmektedir. Genişliği yer yer değişmekle birlikte ortalama 3 m. , sağlam kalan uzunluğu ise 3 km. kadardır. Yol kenarlarındaki bordür taşları halen insitu olarak durmaktadır. 19. yüzyıldan beri bilinen yolun en kuzey noktasında bulunan Bozağaç Mahallesi'nde, İmparator Caracalla tarafından bu yolun tamir ettirildiğini belgeleyen latince bir kaya yazıtı bulunmaktadır. Yine gezginlerin Zafer Tak'ı olarak yapıldığını yazdığı bu yolun güney ucunda 5. yüzyıla tarihlenen kemerli bir kapı vardır. Tak'ın, Kilikia Bölgesi sınırlarının başlangıç yeri olarak "Sınır Kapısı" olduğunu söyleyen araştırmacılar da bulunmaktadır. Antik yolun kenarında bulunan ve İ.S. 4. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen bir mil taşı parçasının üzerindeki latince yazıtta, taşın dikili olduğu noktanın Tarsus'a uzaklığının 12 mil olduğu belirtilmektedir.

1-2. Tarsus, Sağıklı Köyü, Roma Yolu

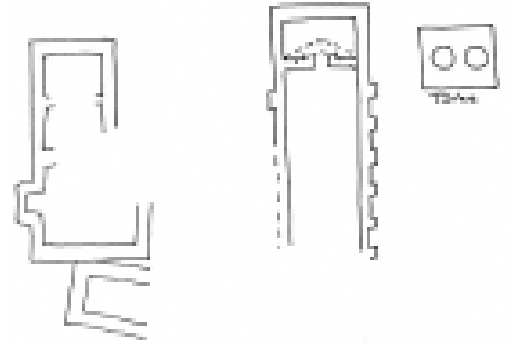

2

Tak'ın dış genişliği 8.80 m., kemer yüksekliği 5.20 m., iç genişliği 4.11 m., yan payelerin genişliği 2.34-2.35 m. dir. Derinliği ise 0.99-1.00 m. arasında değişmektedir. Karayolları'nın taş ocağı faaliyeti sırasında oluşan dinamit patlaması sarsıntılarında kapının kemeri yıkılmış daha sonra onarımı yapılmıştır. Bu şekilde özgünlüğünü de kaybetmiştir. Yolun Sağıklı Köyü civarındaki Bozağaç ve Kırıt Köyleri'nde yer alan antik yerleşimlerle de bağlantısı vardır.

Eskişehir

Sağıklı Roma yolundan ana yola geri döndükten sonra 1 km. kadar kuzeye gidilir ve sağa, Eskişehir Köyü'ne doğru dönülür. Bu yol üzerinde büyük bir han bulunmaktadır. Hanın bazı duvarları ayakta kalmıştır. Yanında bir de türbe vardır.

Tarsus, Eskişehir-Han ve planı

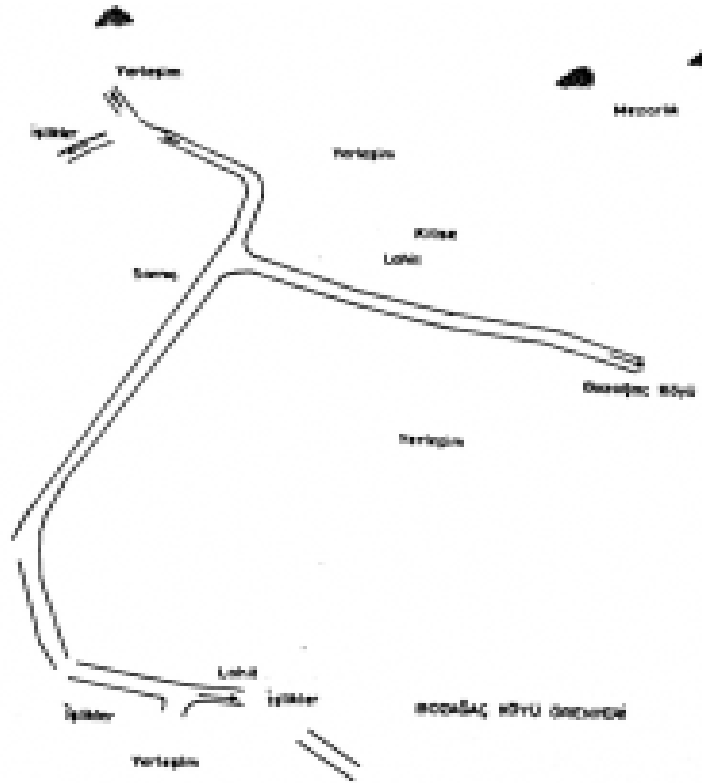

Bozağaç

Sağlıklı Köyü'ndeki Roma yolundan sola sapılarak ulaşılan Bozağaç Köyü'nün yaklaşık 1,5-2 km batısında yer almaktadır. Yerleşim hemen hemen kuzeybatı-güneydoğu yönlerine doğru gelişmiştir. Çok sayıda ev ve işliklerin varlığı dikkati çekerken, birde kiliseye ait apsis kalıntısının olduğu görülmektedir. Yerleşim içerisinde lahitler yer alırken, kuzey-kuzeybatı ve kuzeydoğusunda taşların yığın haline getirildiği yerlerde mezarlık alan olarak tahmin edilmektedir. Ayrıca kaya mezarları da bulunmaktadır. Yapılar düzgün olmayan iri taşlar ve arası az molozlu az harçla örülmüş yaklaşık 80 cm. kalınlığındaki duvarlardan meydana getirilmiştir. Küçük pencerelere sahip olan evler bitişik nizam yapılmışlardır. Ören yeri içerisinde yer alan işlikler hemen hemen yan yanadır, ancak güney yamaçta ve batıda olmak üzere iki bölgede toplanmıştır. Bu kadar çok işlik olması tarımsal üretimin yoğun ol-

duğuna işaret etmektedir. Bu nedenle burası bir çiftlik kompleksi olmalıdır. Geç Roma ve Erken Bizans Dönemleri'nde iskan görmüştür.

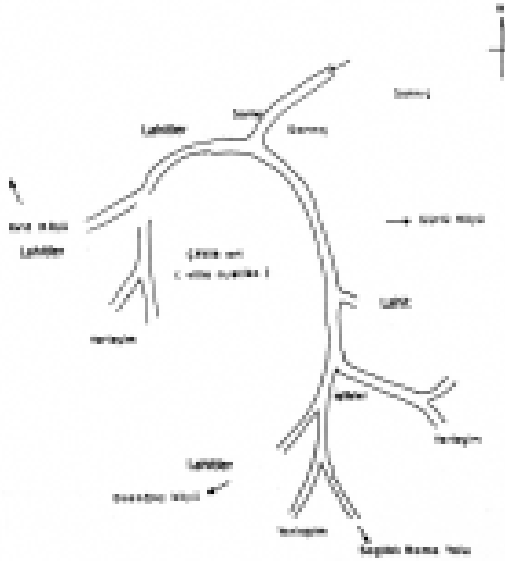
Tarsus, Bozağaç ören yeri ve planı

Kırıt

Kırıt Köyü'nün yaklaşık 2 km. güneydoğusundadır. Anayola çok yakın olan Gürlü Köyü'nünde kuzeybatısına düşmektedir. Ören yerinde üç ya da dört katlı olduğu tahmin edilen büyük yapı dik kat çekmektedir. Dış duvarlarının bir kısmı yıkılmış olmasına rağmen yapının kuzeydoğu duvarının dalgalı oluşu, bu tarz duvar sistemine daha önce rastlanmamış olmasından dolayı ilginçtir. Yine bu yapının alt duvar taşları tam düzeltilmemiş çentikli yüzeyli ve daha büyük, üst katlarda daha kü-

Tarsus, Kırıt Köyü

çük taşlar kullanılmıştır. Temelleri ana kayaya üzerine oturtulan yapının iç mekana ait izleri tamamen yok olmuştur. Bu yapının yukarısında ikinci büyük bir yapı daha bulunmaktadır, içerisinde de sarnıç ve sarnıçın yanında iki adet yanyana khamasori-on tipinde lahitler bulunmaktadır. Çok sayıda işlik, şehrin daha çok doğu ve güney kısımlarında yer almaktadır ve yapılaş tarzları Bozağaç Köyü ören yerindeki işliklerle aynıdır. Bu büyük yapıların dışındaki mekanlar, yükseltisi olan ana kayaların iç yan yüzeylerinin düzeltilmesi ve etrafının taş duvarlarla örülmesi suretiyle yapılmıştır. Bu özelliği ile Anamur'daki Demirogluk ören yerine benzemektedir. Burası da büyük bir çiftlik kompleksi olmalıdır. Bu büyük yapı çiftlik beyine ait iken, diğer evler de çalışanlara ait olmalıdır. Yüzeyde seramik parçalarına az rastlanırken, kiremit parçalarının yoğunluğu göze çarpmaktadır. Yerleşim yeri konum olarak dağların iç kısımlarında, kuytuda gizlenmiş bir konumdadır. Sirtına yaslandığı tepenin uç zirvesinden güneye bakıldığında istikameti bu yönde olan Sağlıklı Köyü'ndeki Roma yolu rahatlıkla görülebilmektedir. Aynı zamanda Bozağaç Köyü'ndeki ören yeri ile de bağlantılıdır.

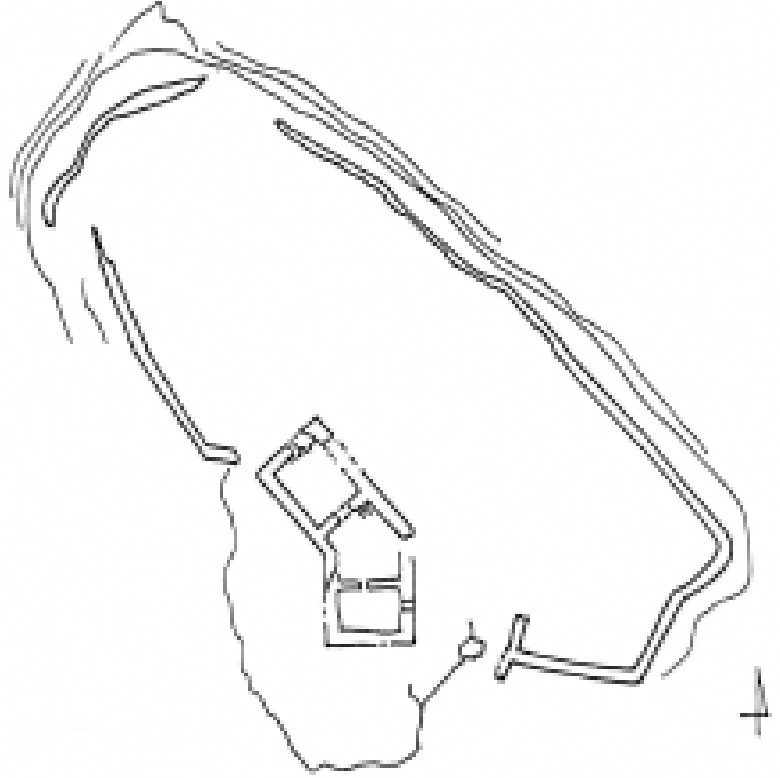

Çavuşlu Köyü Kız Kalesi (Gözetleme Kulesi)

Tarsus'un 40 km. kadar kuzeyindedir. Yol üzerinde bulunan Yanıkkışla Köyü'nün içinden sağa (bu köy içerisinde de kaya mezarları görülebilmektedir) ayrılan asfalt yolla Çavuşlu Köyü'ne giderken, köye girmeden sağa ayrılan stabilize yolla ulaşılmaktadır. Dış sur ve iç kaleden oluşmaktadır. Kalenin duvarları ana kaya üzerine oturtulmuştur. Alt duvar taşları üst taşlara göre daha iri ve bosajlıdır. Kuzeydoğu cephesi sonradan onarım görmüştür. İki katlı olan yapının bir de yüksekliği tam anlaşılamayan ve üst dam örtüsü tamamen yok olmuş yarım katı vardır. Buraya çıkışı sağlayan taş merdivenler bulunmaktadır. Odalar kemerli ve tonozludur. Kaleye giriş kapısı olmadığından, seyyar merdiven kullanıldığı tahmin edilmektedir. Orta Çağ'a tarihlenen kalenin eteklerinde işlikler, sar-

nıç ve fonksiyonu tam anlaşılamayan yuvarlak planlı bir yapı göze çarpmaktadır. Yüzeide seramik parçalarına da rastlamak mümkündür.

Tarsus,
Çavuşlu Köyü, Kız Kalesi

Kuzuoluk Hanı

Tarsus'un yaklaşık 45-50 km. kuzeyindedir. Kuzoluk Köyü sapağına gelmeden yolun sağında topoğrafik olarak çukurda yer almaktadır. Asfalt yoldan sağa ayrılan mahalli köy yolunun da sonundadır.

Han dikdörtgen planlıdır. Küçük kesme blok taşlarla yapılmış olan handa tuğla da kullanılmıştır. Ortada büyük bir salon ve etrafında odalar sıralanmaktadır. Kuzey duvarları tahrip olurken güney duvarları daha sağlamdır. Üst örtüsü hemen hemen yok olmuştur. Odaların bazı tonozlu kısımları sağlam kalmıştır ve buralarda taş örgü üzeri toprak dolgu sistemi ile çatı örtüsü kaplanmıştır.

Tarsus, Kuzoluk Hanı

Sarıışh Kervansarayı

Tarsus'un 45-50 km. kuzeyindeki Çukurbağ Köyü'nün Sarıışh Mahallesi'nde, yolun hemen kenarındadır.

Kemerli girişi olan kervansarayın kapısının önüne tonozlu bir giriş eklenmiştir. Dikdörtgen planlı olan kervansarayın inşasında, çok düzgün olmayan kesme taşlar kullanılmıştır. Bir ara soda üretilen fabrika

olarak kullanılmış olmasından içi özgünlüğünü yitirmiştir. Bu kervansaray da doğu-batı akslıdır. Doğu ve batı duvarlarında küçük dikdörtgen pencereler bulunmaktadır ve sekiz kemerlidir. Dış duvarlarda kullanılan malzeme farklılıklarından değişik dönemlerde onarım gördüğü anlaşılmaktadır. Burada da Horasan harcı kullanılmıştır. Taş olan üst örtüsü beton ile doldurulmuştur. Yanında bir de çeşme bulunan yapının muhtemelen Beylikler Dönemi'nde yapıldığı sanılmaktadır.

1

1-2. Tarsus,
Sarıışh Kervansarayı

2

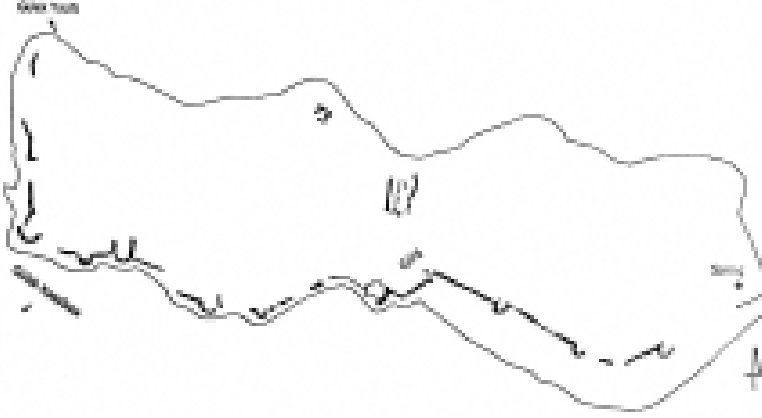
Gülek Kalesi

Tarsus'un yaklaşık 60-65 km. kuzeyinde yer alan Gülek Beldesi'ndedir. Bu kale Kilikia Kapıları'nın da 2 km. güneybatısındadır. Temelleri Orta Çağ'a kadar giden kale stratejik açıdan önemli bir noktada yer almaktadır. Bunu sağlayan neden ise buranın giriş ücreti alınan bir yer olması ve Tarsus'a giden yol üzerinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Mimari plan, taş işçiliği ve yüzey buluntularına göre kalenin farklı dönemlerde iskan gördüğü anlaşılmaktadır. Bir süre aristokratların himayesinde idare edilen kalenin, 1198-

1199 taç giyme listesinde Gülek'in Lordu olarak Smbat'ın adı geçmektedir. 1838-1939 'da İbrahim Paşa Osmanlı yönetimine karşı çıkardığı isyanda bu yerleşimi kısa bir süre işgal etmiştir. Kalenin kuzey ve batı duvarlarındaki işçilik 1830'lu yılların sonlarında Pozantı yakınlarındaki İbrahim Paşa tarafından yaptırılan tabyalara benzemektedir.

Kaleye giriş güneydeki kapıdan sağlanmaktadır. Kuzey ve kuzeydoğusu çok dik sarp kayalıklar üzerinde olduğu için, güneyi gibi tahkim edilmemiştir. Güney ve batısındaki sur duvarları rahatlıkla izlenebilmektedir. Yuvarlak veya kare planlı büyük- küçük kulelerle bu surlar güçlendirilmiştir. En doğu ucunda bir de sarnıç yer almaktadır. Duvarlarında bosajlı kesme blok taşlar kullanılan kalenin üzerinde iki yeni yapı bulunmaktadır. Müstemilatı içerisinde ise giriş kapısının sağ tarafında yer alan yapı hariç ayakta kalan mekan pek yoktur. Yüzeyde sarı ve yeşil renklerde sırlı veya sırsız seramik parçaları çok sayıda göze çarpmaktadır.

Tarsus, Gülek Kalesi

Gülek Yazıtı (İskender Yazıtı)

Çukurbağ Köyü'nden çıkıp, Sarışık Kervansarayı'nı geçip otabana girdikten sonra gişelerden çıkılıp Tekir (Akçatekir) yoluna girilir. Sonra sağ taraftaki otabana paralel giden eski yola dönlür. Yazıt yaklaşık 5 km. uzunluğundaki yolun sonunda, ana kaya kütlelerinin batı eteğindedir. Söz konusu kaya kütlelerinin tepesinde de etrafı düzeltilmiş bir çıkıntı yer almaktadır. Latince olan bu yazıtta " İmparator Caesar Marcus Aurelius Antoninus sadık, mutlu, yenilmez Augustus (Caracalla) bu yolu dağları delerek yaptırdı" yazmaktadır. Altta yer alan iki satır Yunanca yazıtta ise Kapadokya Bölgesi ile Kilikya Bölgesi'nin sınırını belirten " Kilikia'nın Sınırı" yazısı bulunmaktadır. Halk arasında "İskender Yazıtı" olarak bilinen bu yazıt aslında İmparator Caracalla'ya aittir. Pozantı'dan Gülek Boğazı'na ulaşan yolun İ.S. 3. yüzyıl başlarındaki Parth seferleri nedeniyle artan doğu seferleri sırasında Tuna boylarındaki lejyonları Fırat boylarına sevk edebilmek amacıyla genişletilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumu destekleyen diğer yazıtlardan birisi Gülek Boğazı'nın hemen kuzeyindeki bölgede bulunan iki mil taşından birinin üzerinde yer almaktadır. Bu yazıtın Gülek Boğazı'ndan uzaklığı 15 mil olarak verilmiştir. İ.S. 217 yılına ta-

rihlenen bu yazıt sayesinde Gülek Boğazı'ndan geçen yolun o devirdeki adının Via Tauri=Toros yolu olduğunu ve İmparator Caracalla'nın burada geçiti genişlettiğini öğrenmekteyiz. Yine İmparator Caracalla'ya ait bir çok mil taşı daha bulunmaktadır. Bunlardan bir kaçı Adana Müzesi'ndedir.

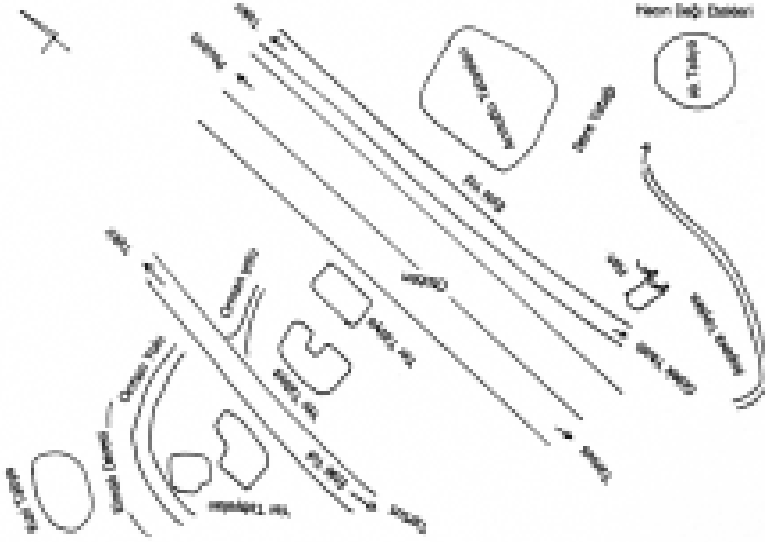
1, 2. Tarsus,
Gülek Yazıtı ve
Gülek Kalesi

İbrahim Paşa

Türk vezir(Kavala 1789-Kahire 1848) Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın oğlu. İstanbul'da öğrenim gördü. 1805'ten beri Mısır valisi olan babasının yanına gitti (1806). Babası tarafından güçlü bir ordunun başında Hicaz'a gönderildi.(1816) Mekke ve Medine'yi alarak burada dirlik ve düzeni yeniden kurunca, padişah tarafından kendisine paşa ünvanı verildi(1817). 1832 yılında Adana'yı, 1833 yılında da Kütahya'yı aldı ve ordugahını burada kurdu. Bu yıllarda meydana gelen Mısır ayaklanmasının uluslararası bir kimlik kazanması üzerine yerli ve yabancı heyetler Kütahya

İbrahim Paşa Tabyaları

ile İstanbul arasında mekik dokumaya başladılar. Sonuçta imzalanan Kütahya Antlaşması'yla (1833) İbrahim Paşa Adana eyaleti dışında Anadolu'yu boşaltmayı kabul etti. Mısır ,Sudan, Hicaz, Filistin, Lübnan, Suriye eyaletleri babasına bırakıldı. Osmanlı Devleti'nin tarihinde yedi eyalet ilk kez bir tek valinin yönetimine verildi. Antlaşmadan sonra İbrahim Paşa, babası tarafından Suriye valiliğine atandı ve Mehmet Ali Paşa ayaklanmasının ilk evresi böylece sona erdi. 1839'da vergilerin artırılması gibi çeşitli sebeplerle Suriye halkının ayaklanmasıyla bu olayın ikinci evresi başladı. İbrahim Paşa savaşı kazanmasına rağmen Suriye'deki ayaklanmaları bastıramadı. Avrupa devletlerinin arabuluculuğu sonunda yeni padişah Abdülmecit'in temsilcisi Mustafa Reşit Paşa ile Mehmet Ali Paşa arasında varılan anlaşmaya göre (1840) Mısır -Sudan valiliği onun soyundan gelenlere bırakıldı, buna karşılık olarak İbrahim Paşa Filistin ve Suriye'den çekilmeyi kabul etti. Daha sonra Kahire'ye dönmesiyle Osmanlı Devleti açısından Mısır bunalımı sona ermiş oldu. 1848 yılında babasının yerine Mısır'ın yönetimini üstlendi. Kısa bir süre sonra da öldü. 1952'de varlığına son verilen Mısır kral hanedanı onun soyundan gelmez.

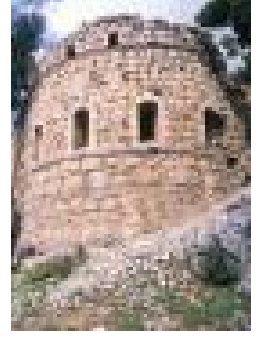

İbrahim Paşa Tabyaları (Gülek Kasabasında)

İbrahim Paşa Tabyaları oldukça sağlam ve bölgemizde sayısı çok az olan Osmanlı Dönemi yapılarındandır. Yaklaşık 1830'lu yıllarda, doğudan gelecek saldırılara karşı koymak için İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır. Tarsus - Pozantı istikametinde otobanda ilerlerken Adana'ya bağlı Tekir (Akçatekir) Yaylası mevkiine gelmeden yolun solundaki yüksek tepe üzerinde bir yapı görülmektedir. Bu yapı Kızıl Tabya (Büyük veya Fenerli Tabya) olarak adlandırılmaktadır.. Burada yer alan diğer tabyalar Yer Tabyaları , Armutlu Tabya ve Ak Tabya(Beyaz- Küçük Tabya) 'dır. Bunlardan Kızıl Tabya , Ak Tabya ile karşılıklı olarak iki yüksek tepeye yapılmışlardır ve birbirlerini görmektedirler. Antik dönemden beri stratejik konumu olan bu yer bu anlamda Gülek Kalesi ve Gülek Yazıtı ile de uyum içerisinde. Bu tabyalardan çıkarılan birkaç top Gülek Kasabasına nakledilmiştir.

Kızıl Tabya

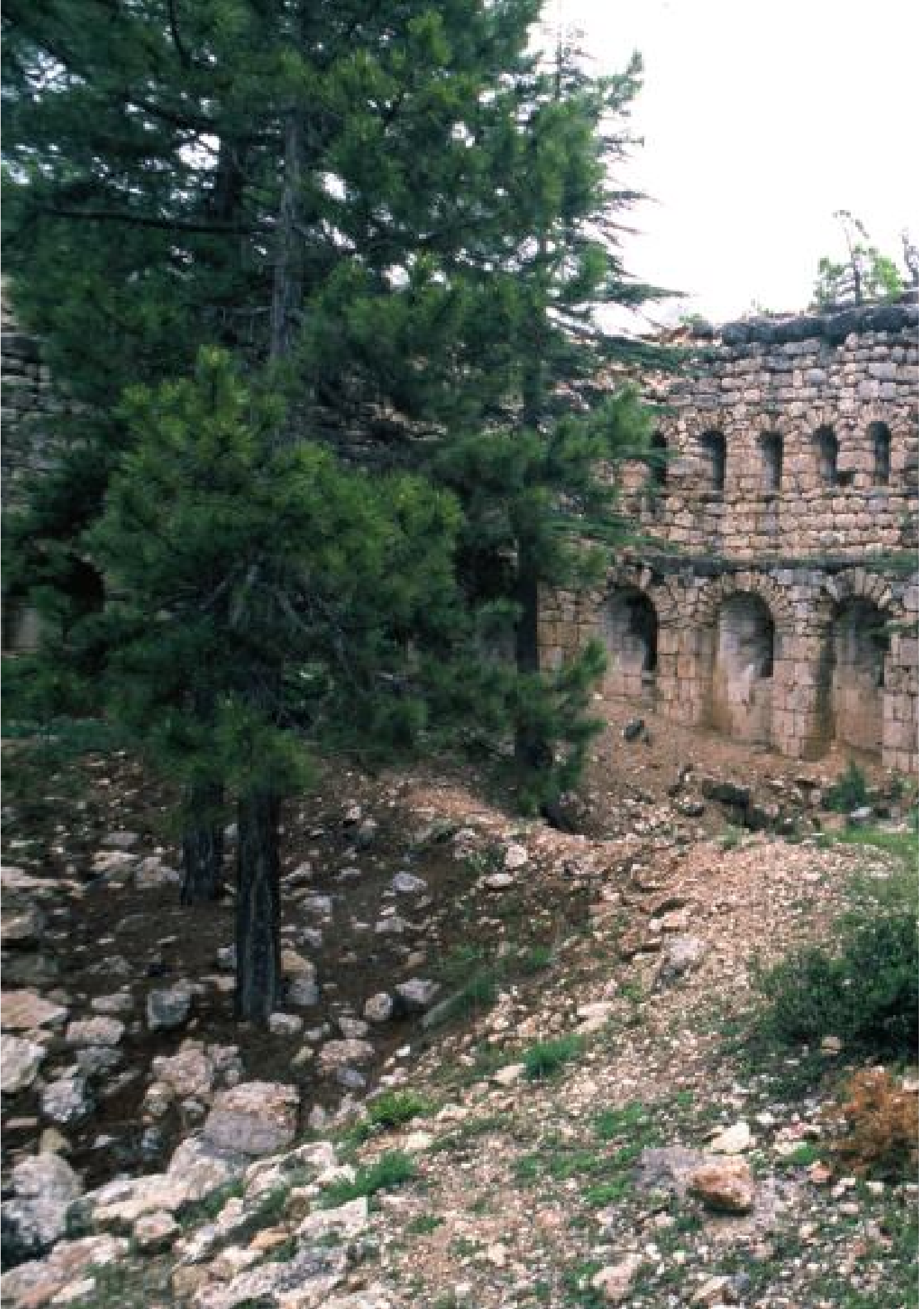
Yapının üç katlı olduğu tahmin edilmektedir. Alt katlarda havalandırma açıklıkları bulunurken üst katta ince uzun mazgal pencereleri vardır. Bütün odalar birbirleri ile bağlantılı değildir. Genelde kapıdan içeri girildiğinde solda iç içe geçen iki oda ve diğer tarafta ayrı bir oda şeklinde mekanlar sıralanmıştır. Malzeme olarak yörenin taşı kullanılmıştır. Az kalker ve konglomera kayalıkların kabaca düzeltilerek aralarına küçük ve iri taşların kireçle karıştırılması sonucunda oluşturulan harçla yapılan duvar örgüsü kullanılmıştır. Yapılar tonozludur. Pencere kemerlerinde bazı yerlerde tuğla, bazı yerlerde taş kullanılmıştır. Kalenin temelleri düşey pozisyonda ve daha iri, yüzeyi çentikli taşlarla örülmüştür. Bu tabya Adana il sınırları içerisinde kalıyor olsa da diğerleriyle bütün oluşturduğu için kitaba dahil edilmiştir.

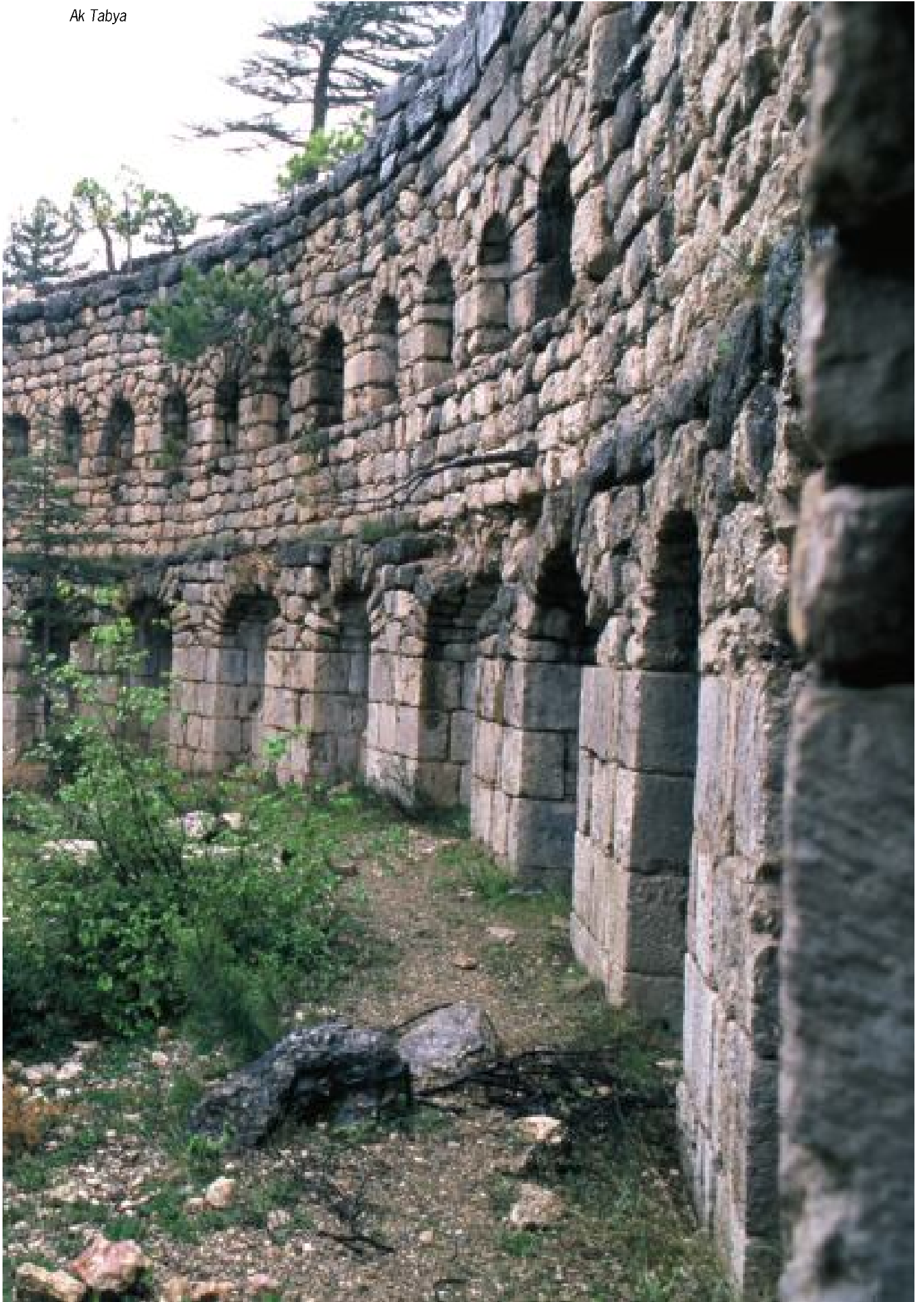

İbrahim Paşa Tabyası
Kızıl Tabya

Tarsus, Yer Tabyaları

Tarsus, Armutlu Tabya
İbrahim Paşa Tabyası

Yer Tabyaları

Kızıl Tabya'nın önünden geçen Elmalı Deresi'nin altındadır. Eski Tarsus-Adana karayolunun kenarlarında sağlı sollu ve karşılıklı olarak yapılmışlardır. Oldukça sağlam olan bu yapıların orman alanının altında kalmış olmalarından planları tam olarak anlayılamamaktadır. Yine tonozlu ve birbirine geçişli mekanlardan oluşmaktadırlar.

Armutlu Tabyası

Tarsus'tan Pozantı'ya doğru giderken Tekir Yaylası'na gelmeden sağa ayrılan eski yola dönülür. Gülek Yazıtı'na giderken biraz ilerleyince yolda Beylik Han, Deve Damı, Arkasidelik Han gibi isimlerle adlandırılan küçük bir hana ulaşılır. Bu hanın kuzeydoğusunda orman arzişi içerisinde, rahatlıkla görülemeyen toprak altında kalmış yapı kalıntılarına verilen isimdir. Bu nedenle plan olarak tam izlenememektedir. Ancak büyük kısmı sağlamdır.

Tarsus, Ak Tabya
İbrahim Paşa Tabyası

Beyaz Tabya

Hacı Dağı eteklerindedir. Kızıl Tabya ve Yer Tabyaları ile birbirini bütünlüten aynı aks üzerinde yer alan bir güzergahtadır ve bu güzergahın yer altı tüneli ile bağlantılı olduğu da söylenmektedir. Buruyu ulaşmak için yine Gülek Yazıtı'na giden eski yolun kenarında bulunan Aspava Yaylası'nın arkasında yer alan orman arazisine girilir ve devamında tırmanarak bu tabyalara ulaşılır. Girişi güneyde olan bu tabya yuvarlak planlı ve üç katlıdır. Bu yapıda yörenin taşından, meyilli temeller üzerinde yapılmış ve etrafına hendek açılmıştır. Mekanın ortasında bulunan yapı tamamen yıkılmıştır. Alt katta havalandırma pencereleri, üst katta gözetleme pencereleri ve seyirdim alanı bulunmaktadır. Ancak bu pencereler her yerde aynı seviyede değildir.

Ashab-ı Kehf (Yesi Uyurlar Magarası)

Kent merkezinin 14 km. kuzeybatısındaki Dedeler Köyü'ndedir. Eshab-ı Kehf Mağarası, Kur'an-ı Kerim'in Kehf Suresi'nin 9-26. Ayetleri'nde anlatıldığı gibi, Allah'a inanan ve yaşadıkları devrin zalim ve müşrik kralından kaçan yedi gencin (Yemliha, Mekselina, Meslina, Mernus, Debernuş, Şazenuş, Kefestatayyüş ve köpekleri Kitmir) 309 yıl uyudukları mağaradır. Eshab Arapça sahip, dost anlamındadır. Kehf ise dağlarda oyulmuş ev gibi yerlere denmektedir. Genellikle bunu ifade için Mağara kelimesi kullanılmaktadır. Küçüğüne Gar, büyüğüne de Kehf denilmektedir. Eshab-ı Kehf'in Türkçe karşılığı Mağara Dostları, Mağara Arkadaşları'dır.

Söylencesi şöyledir: Tarihi ve hangi kral döneminde olduğu kesin olmamakla birlikte , çok tanrılı dinlere ve putlara tapınıldığı Roma Dönemi imparatorlarından muhtemelen Decius zamanında, kral Tarsus'ta yaşayan, putperestliği red eden gençlerden haberdar olur ve kendilerini huzuruna getirir. Onlara, putlara tapmalarını emre-

*Eshab-ı Kehf
(Yedi Uyurlar Mağarası)*

der. Fakat yedi genç: "Bizim Rabb'ımız göklerin ve yerin yaratıcısı Allah'tır. Biz ondan başka ilahlara tapmayız" derler.

Devrin hükümdarı bir başka şehre gidip gelinceye kadar onlara süre verir; o gittikten sonra bu imanlı gençler aralarında karar alarak Bencilüs Dağı'ndaki mağaraya sığınır.

Hükümdar döndüğünde durumu öğrenir

ve onların saklandıkları mağaranın ağzını kapatır. Böylece onları ölüme terk eder. Fakat, Allah'u Teala'nın takdiri ile gençler uykuya dalar, ayetlerde de belirtildiği gibi 309 yıl uyurlar. Nihayet uyanırlar ve içlerinden birini şehre yiyecek almaya gönderirler.

Şehre gelen genç, zalim Roma hükümdarının öldüğünü ve tam o sıralarda Allah'a inanan birisinin hükümdar olduğunu öğrenir. Elindeki paranın artık geçmez olduğunu görür ve şehirdeki değişikliklere şaşırır.

Bu yabancı gence olup bitenleri soran insanlar durumu anlayınca, onu hükümdara götürürler. Hükümdar bu gençten, başlarından geçenleri öğrenir, onunla birlikte 309 yıl uyudukları mağaraya gider ve diğer gençlerin de sağlam olduğunu görünce sevinir.

Olayın herkes tarafından duyulmasından sonra gençler Allah'ın kudreti ile sır olurlar. Her yıl 6-10 Mayıs tarihleri arasında yapı-

Eshab-ı Kehf
(Yedi Uyurlar Mağarası)

lan Hıdırellez törenlerinde anılan Eshab-ı Kehf Mağarası, ziyarete açıktır.

(Yedi Uyurlar söylencesi, gerek Anadolu topraklarında gerekse Dünya üzerinde, çeşitli varyasyonları ile birlikte, çeşitli mekanlarda yaşatılmaya çalışılmaktadır.)

Tarsus,
Kütüklü Kale ve planı

Kütüklü Kale

Adana'nın 21 km. kuzeybatısında Tarsus -Adana sınırında yer almaktadır. Yenice'den köye giderken sağda hafif meyilli bir tepe üzerin yer almaktadır. Kare planlı, yuvarlak köşeli, dört burçludur. Güney duvarı içinde portali vardır. Kuzey cephe duvarları daha sağlamdır. Çok katlı olmasına rağmen birkaç metrelik yükseltisi ayakta kalabilmiştir. Yüze de çok sayıda Bizans ve Roma seramiği ile kiremit parçalarına rastlanmaktadır.

